بررسی جامعه‌شناختی فعالیت‌های اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس

هدایت‌الله نیکخواه*
مرضیه ناکوئی درگزی**

تاریخ دریافت:۹۵/۰۱/۲٤
تاریخ پذیرش:۹۵/۰۲/۲٤

چکیده

هدف از انجام این تحقیق، بررسی جامعه‌شناختی فعالیت‌های اوقات فراغت در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه، کلیه‌ی دانشجویان این دانشگاه را در برمی‌گیرد که در سال تحصیلی ۹٤-۹۳ مشغول به تحصیل هستند و تعداد آنان ۱٤۰۰۸ نفر می‌باشد. از میان این تعداد ٤۰۰ نفر براساس فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری، پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ای است که برای تعیین روایی آن از اعتبار صوری استفاده شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از طریق آمار توصیفی، آزمون‌های من ویتنی و کروسکال والیس صورت گرفت.

نتایج نشان داد که بین متغیرهای سن، وضعیت تأهل و درآمد با میزان فعالیت‌های ورزشی تفاوت معناداری وجود ندارد؛ اما مقایسه‌ی میانگین نمرات به دست آمده از میزان فعالیت ورزشی، بر حسب جنسیت و مقطع تحصیلی اختلاف معناداری را نشان داده است. بین متغیرهای زمینه‌ای با میزان تماشای ماهواره نیز تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات به دست آمده از میزان تماشای ماهواره بر حسب جنسیت، نشان می‌دهد که دانشجویان خانم بیشتر از دانشجویان آقا به تماشای ماهواره می‌پردازند. مقایسه‌ی میانگین نمرات به دست آمده از میزان کاربرد کامپیوتر و اینترنت بر حسب مقطع تحصیلی، بیانگر آن است که دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر نسبت به مقطع کارشناسی، بیشتر از این ابزارها استفاده می‌کنند. همچنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که دانشجویان مقطع کارشناسی نسبت به سایر مقاطع تحصیلی، بیشترین میزان گردش در ساحل و مراکز خرید را به خود اختصاص داده‌اند. بین متغیرهای جمعیت شناختی سن، وضعیت تأهل، درآمد، جنسیت و مقطع تحصیلی با میزان رفتن به سفره خانه‌های سنتی و کافی‌شاپ تفاوت معناداری وجود ندارد. میزان شرکت در دعا و مراسم مذهبی بر حسب مقطع تحصیلی نیز اختلاف آماری معناداری را نشان می‌دهد؛ بدین صورت که دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر از سایر مقاطع در مراسم مذهبی و دعا شرکت می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: اوقات فراغت، متغیرهای زمینه‌ای، دانشجویان، مقطع تحصیلی.

* دکترای علوم اجتماعی و استادیار دانشگاه هرمزگان. hnik2000@yahoo.com
** دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه شناسی دانشگاه آزاد واحدبندرعباس. Hasti.nakoei@yahoo.com

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

مقدمه و بیان مسأله

اوقات فراغت و نحوه‌ی گذران آن، از جمله مفاهیم اخیر و نوینی است که پس از دوران صنعتی‌شدن جوامع، رشد سرمایه‌داری و گسترش شهرها معنای واقعی خود را پیدا کرد. در واقع، با توسعه‌ی انواع تکنولوژی در زندگی مردم و جایگزینی آن با نیروی انسانی، عملاً انسان‌ها فرصتی یافتند تا بتوانند از اوقات خود به آن صورتی که دوست دارند، استفاده کنند. اوقات فراغت بخشی از ساعات زندگی روزمره‌ی انسان‌هاست که فارغ از کار و تعهدات شغلی به آن پرداخته می‌شود. ژوفر دومازدیه، فراغت را مجموعه‌ای از مشغولیت‌ها می‌داند که فرد پس از آزادشدن از ضرورت‌های شغلی، خانوادگی و اجتماعی برای رضایت خاطر خود برمی‌گزیند و مشتمل بر استراحت، تفریح یا توسعه‌ی دانش و توانایی‌های فرد می‌باشد (دومازدیه، ۱۳۵۲: ۱۷).

می‌توان گفت، امروزه نحوه‌ی استفاده از اوقات فراغت و برنامه‌ریزی برای آن یکی از معیارها و مشخصه‌های اصلی توسعه یافتگی در جوامع است؛ زیرا اوقات فراغت مانند هر پدیده و موضوع اجتماعی کارکرد خاصی در جامعه دارد و پرداختن به آن کارکرد در حقیقت تعیین‌کننده‌ی نحوه‌ی نگرش جامعه به این موضوع، از نظر اثر بخشی آن در فعالیت‌های اجتماعی و به عبارتی تعیین موقعیت آن در توسعه‌ی جامعه است. همچنین عرصه‌ی فراغت یکی از عرصه‌های مهمی است که برای شناخت تحولات ارزشی و نگرشی سبک‌های جدید زندگی، در مطالعات اجتماعی و پژوهش‌های فرهنگی قابل توجه قرار می‌گیرد؛ زیرا به سبب در برداشتن الزامات کمتر و آزادی عمل بیشتر، می‌توانند ارزش‌ها و نگرش‌ها و ذائقه‌های فرهنگی را بازنمایی کند. ادینگتون کارکردهای مثبتی برای اوقات فراغت قائل است؛ وی معتقد است که اوقات فراغت بر رشد فردی و پیوندهای اجتماعی اثر مثبتی دارد و منظور از آن تغییراتی است که با انجام دادن فعالیت‌های مختلف زمان فراغت در دیدگاه‌ها، ارزش‌ها و مهارت‌های فرد حاصل می‌شود. ادینگتون معتقد است با مشارکت در فعالیت‌های فراغتی می‌توان فواید بالقوه‌ی متعددی کسب کرد؛ اعتماد به نفس، رشد روحی، خلاقیت، یادگیری، اتکاء به خود و خودیابی از جمله این فواید است. به نظر وی، فراغت‌ها اموری است که فرصت لازم را برای تعامل افراد با یکدیگر فراهم می‌کند. رویدادها و فعالیت‌های مرتبط با فراغت اغلب زمینه ساز ملاقات افراد جدید با یکدیگر، پیوند دوستی‌های جدید، تحکیم وحدت خانواده‌ها و تعاون و پیوندهای محکم‌تر افراد و دوستان است (ادریسی و دیگران، ۱۳۹۰: ۲۸).

جامعه شناسان، زندگی انسان را به سه بخش تقسیم می‌کنند: کار (اشتغال درآمد زا)، کارهای ضروری روزمره (زمانی که برای خواب و خوراک و بهداشت صرف می‌شود) و اوقات فراغت. در این میان نحوه‌ی استفاده از اوقات فراغت در گروه‌های مختلف به ویژه جوانان، تغییرات ارزشی و سبک‌های جدید زندگی را نشان می‌دهد. نحوه گذران اوقات فراغت برحسب شرایط اجتماعی، تاریخی و دوره‌ی زندگی متفاوت است، اما در غالب جوامع و در شرایط اجتماعی مختلف، اوقات فراغت

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

به طور بالقوه در میان قشر جوان آسیب‌هایی به همراه دارد. در دوران معاصر، افزایش سال‌های تحصیل، تأخیر انسان در ورود به بازار کار و افزایش سن ازدواج دوران نسبتاً طولانی‌ای را در زندگی انسان‌ها پدید آورده است که جوانی خوانده می‌شود و در آن دوره اوقات فراغت سهم بزرگی ایفا می‌کند. توجه خاص به فراغت جوانان و ایجاد امکانات برای گذران این اوقات، می‌تواند در بهبود زندگی آنها و سازندگی جامعه نقش مؤثری داشته باشد. تحقیقات متعدد در این زمینه نشان می‌دهد که بسیاری از تفریحات انحرافی در اثر کمبود امکانات تفریحی، ناآگاهی، فقدان برنامه‌ریزی و اجرای صحیح سیاست‌های اجتماعی رواج می‌یابد و چه بسا مبنایی برای بروز کجروی در میان این قشر فراهم می‌سازد (سلگی و دیگران، ۱۳۸۲: ۳۹).

در مجموع می‌توان گفت، اوقات فراغت و مسائل مربوط به آن یکی از مهم‌ترین مباحث اجتماعی جوامع امروزی است و بدین دلیل که پیامدهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی، روانی و سیاسی مهمی را در بر دارد؛ همواره قابل توجه علمای تعلیم و تربیت و جامعه شناسان بوده است.

از طرف دیگر به دلیل جمعیت بالای جوان در کشور، هدایت و ایجاد امکانات برای گذران اوقات فراغت جوانان و نوجوانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در سازندگی جامعه نقش به سزایی ایفا می‌کند. طبق بررسی‌های جامعه‌شناسان، بروز بزهکاری‌ها و کج‌روی‌ها در اوقات فراغت بیش از اوقات کار است؛ پس باید اوقات فراغت جوانان به گونه‌ای طراحی شود که از بروز موارد آسیب‌زا جلوگیری نماید. پژوهش‌های انجام شده در ایران حاکی از آن است که بسیاری از انحرافات رایج در میان جوانان از فقدان برنامه‌ریزی صحیح در گذران اوقات فراغت سرچشمه می‌گیرد (رفعت‌جاه، ۱۳۸۷: ۲۹و۸۰). همچنین مسئله‌ی اوقات فراغت دانشجویان از جمله مهمترین مسائلی است که باید شناخته شود تا براساس آنها امکان برنامه‌ریزی اجتماعی و سیاست گذاری میسر گردد. در صورت بی‌توجهی و فقدان شناخت و برنامه‌ریزی صحیح اوقات فراغت دانشجویان ـ که از نیروهای فعال جامعه می‌باشند ـ آسیب‌های اجتماعی زیانباری به جامعه وارد می‌شود؛ بنابراین، مطالعه و بررسی جامعه شناختی در خصوص فعالیت‌های اوقات فراغت دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر بر آن، به برنامه‌ریزان و سیاستگذاران بسیار کمک می‌کند تا نیازها و علایق فراغتی آنان را بشناسند و بر اساس آن به گونه‌ای صحیح، منطقی و متناسب با نیازهای آنها برنامه‌ریزی کنند. بنابراین، در این تحقیق به بررسی نحوه‌ی گذران اوقات فراغت توسط دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس پرداخته شده است.

مبانی نظری تحقیق

زیمل را جامعه‌شناس مدرنیسم و مدرنیته می‌دانند. زیمل درباره‌ی زندگی جدید، نظری بدبینانه دارد که بر نوع آثار وی تأثیر گذاشته است. نظر او درباره‌ی اوقات فراغت از مجموعه مطالب پراکنده‌ای که بیان کرده است، استخراج می‌شود. در کلان

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

شـهر زیمـل، مـردم برخـلاف جوامـع کوچـک کـه روابـط رویارویـی و چهـره بـه چهـره بـا هـم دارنـد، بـه میانجـی نهادهـای مجـرد بـا یکدیگـر روبـرو می‌شـوند. مهمتریـن ایـن نهادها کـه از دیـدگاه زیمـل پیداسـت، زمـان و پـول اسـت. او معتقـد اسـت بـا تکیـه بـر همیـن مقولـه می‌تـوان زندگـی مـدرن را بـه بهتریـن شـکل توصیـف کـرد؛ زیـرا از دیـدگاه او مهمتریـن وجـه زندگـی مـدرن، کمی‌شـدن و پـول بهتریـن مبیـن سـلطه‌ی کمیـت بـر کیفیت اسـت؛ بـه عنـوان مثـال مقولـه‌ی زمـان را در نظـر می‌گیریـم، مـردم در کلان‌شـهر لحظـه بـه لحظـه زندگـی خـود را محاسـبه می‌کننـد، امـا حاصـل ایـن کمی‌شـدن ایجـاد آزادی بـرای انسـان اسـت. از نظـر او ایـن آزادی اسـت کـه خـود واقعـی انسـان را تعریـف می‌کنـد. زیمـل نخسـتین جامعه‌شناسـی اسـت کـه بـه جهـان فراغـت و مصرف‌گرایـی توجـه کـرد؛ مثـلاً او در مقالـه‌ای بـه نـام «مـد»، دلایـل تعـدد تغییـر مـد کـه خـواه مربـوط بـه آشـپزی، پوشـاک، هنـر، معمـاری و موسـیقی اسـت و خـواه چیزهـای دیگـر را در فرهنـگ مـدرن جسـتجو می‌کنـد. دلیـل اصلـی ایـن امـر ایـن بـود کـه بـه ادعـای او دوره‌ی مـدرن «عصـر عصبی‌تـر» اسـت؛ زیـرا برخـلاف گذشـته، چنـان انـواع گسـترده‌ای از انتخـاب را بـرای مصرف‌کننـده عرضـه می‌کنـد کـه بـه افـراد امـکان می‌دهـد خـود را از دیگـران متمایـز سـازد. بـه دیگـر سـخن، مـردم بـه مدهـای جدیـد و متفـاوت بـا آهنگـی پـر شـتاب‌تر جـذب می‌شـوند؛ چـرا کـه می‌خواهنـد بـه هویـت شـخصی متمایـز خـود شـکل دهنـد (کیویسـتو، ۱۳۸۰: ۱۷۹).

تورسـتاین وبلـن، یکـی از صاحـب نظـران پیشـگام در ایـن عرصـه، فراغـت را بـه عنـوان موضوعـی مسـتقل مطالعـه و تبییـن نمـوده و دربـاره‌ی تغییـر نقـش و کارکـرد فراغـت در جامعـه‌ی جدیـد نظریه‌پـردازی کـرده اسـت. وبلـن معتقـد اسـت: تحـولات فرهنـگ آمریکایـی آنچـه کـه مـا آن را اخـلاق تفریـح و لـذت می‌نامیـم، پدید آورده اسـت. وی کسـی بـود کـه بـر کاهـش ارزش کار تکیـه می‌کـرد و ایـن چیـزی اسـت کـه پـس از او همچنـان پیـروی شـد. در نظریـه‌ی وبلـن، مصـرف و فراغـت چشـمگیر (نمایشـی) راهـی اسـت بـرای نشـان‌دادن منزلـت و موقعیـت اجتماعـی، بـرای اینکـه انسـان‌ها در چشـم دیگـران برتـر جلوه کننـد و بـرای خودشـان نیـز ارزش بیشـتری قائـل شـوند. آداب و روش‌هـای زندگـی طبقـات بـالا بـا فراغـت و مصـرف چشـمگیر تـوأم اسـت. از دیـدگاه وبلـن، در جوامع مـدرن مصرف چشـمگیر (متظاهرانـه) و سـبک زندگـی مبتنـی بـر رفـاه و فراغـت سراسـر سـاختار اجتماعی را فراگرفتـه اسـت. در چنیـن فرهنگ‌هـای رقابت‌آمیـزی، افـراد طبقـات پایین‌تـر تـلاش می‌کننـد تـا بـا الگـو قـراردادن سـبک فراغـت طبقـه‌ی بالاتـر و تظاهـر بـه فراغت‌هـای مـدرن، بـه احتـرام و منزلـت اجتماعی بیشـتری دسـت یابنـد (وبلـن، ۱۳۸۳؛ کـوزر، ۱۳۸۰: ۳۶۲).

پی‌یـر بوردیـو[1]، دربـاره‌ی فعالیت‌هـای اوقـات فراغـت و سـبک‌های زندگـی تحقیقـات متعـددی انجـام داد تـا نشـان دهـد در نظام‌هـای سـلطه، چگونـه نابرابری‌هـای طبقاتـی بازتولیـد می‌شـود. بوردیـو معتقـد اسـت اگرچـه بسـیاری از تفاوت‌هـای مربـوط بـه نحـوه‌ی گـذران اوقـات فراغـت ربطـی بـه طبقـه‌ی اجتماعـی ـ اقتصـادی نـدارد، پـرورش شـخص در خانـواده و طبقـه‌ای خـاص، بـر انتخـاب اوقـات فراغـت او بسـیار تأثیرگـذار اسـت. از نظـر

1. Pierre Bourdieu

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

وی علاقه‌ها، سلیقه‌ها، خواست‌ها و برداشت‌های مربوط به فراغت، در دوران کودکی در درون خانواده‌ها و محیط اجتماعی پیرامون آن فرا گرفته می‌شود (جنکینز، ۱۳۸۵).

بوردیو بر آن است که پرورش شخص در خانواده‌ای خاص و در طبقه‌ای به خصوص، تأثیر نیرومندی بر انتخاب نوع فعالیت او در اوقات فراغت دارد. این گزینه‌ها فقط محدود به فعالیت‌ها نیست، بلکه به شبکه‌ها و خواست‌های افراد در زمینه‌ی فعالیتشان گسترش می‌یابد. بنابراین، اگرچه ممکن است بررسی بیشتر فعالیت‌های اوقات فراغت نشان از آن داشته باشد که شرکت‌کنندگان یا مصرف‌کنندگان، مربوط به طبقات ویژه نیستند؛ وی ما را فرا می‌خواند که برای تجزیه و تحلیل سبک‌ها، سلیقه‌ها، تمایلات و مفاهیم فعالیت‌های خاص برای مردمان خاص، از محدوده‌ی داده‌های توصیفی پا را فراتر بگذاریم. افراد برای گزینش فعالیت‌های اوقات فراغت به سبب چندین عامل مرتبط با قیمت تقاضا برای استخدام، هزینه‌ی فعالیت، سن و جنس به محدودیتی گرفتار می‌شود که بوردیو آن را حوزه‌ی (امکانات) می‌نامد. او می‌گوید: چگونه ممکن است افراد به فعالیت‌های مختلفی در اوقات فراغت دلبستگی پیدا کنند و به آنها علاقه‌مند شوند و گزینش آنان بر چه پایه‌ای انجام می‌گیرد؟ برای پاسخگویی به این پرسش اساسی، بوردیو بر آن است که با افراد مختلف در مورد اینکه چگونه فعالیت ویژه‌ای را انتخاب می‌کنند، مصاحبه‌هایی صورت گیرد. او معتقد است که این مصاحبه‌ها فقط تا حدی می‌تواند به پرسش بالا پاسخ دهد. وی بر آن است که علاقه‌ها و سلیقه‌ها، خواست‌ها و استنباط‌ها در مورد فعالیت‌های اوقات فراغت، در دوران کودکی از درون خانواده و محیط اجتماعی پیرامون شکل می‌گیرد. بنابراین بر مبنای نظریه‌ی تجربه‌ی بوردیو، تجربه‌های دوران کودکی به ترکیب و شکل گیری قامت می‌انجامد؛ این ترکیب نظامی از حالات و خواست‌های قابل انتقال است که به عنوان مجموعه‌ای از ادراکات، سلیقه‌ها، علاقه‌ها، احساسات و کنش‌ها عمل می‌کند و شیوه‌ای برای درک جهان و تمییز بین فعالیت‌های مناسب و نامناسب فراهم می‌آورد. منظور بوردیو از اصطلاح «قابل انتقال» این است که در هریک از فعالیت‌های اوقات فراغت، سلیقه‌ها و علایق همبسته و وابسته به سلیقه‌ها و علایقی است که در همه‌ی فعالیت‌های دیگر به ظهور می‌رسد (هیوود و همکاران، ۱۳۸۰: ۳۵۸ ـ ۳۵۶).

بنابراین نظریه‌ی بوردیو که براساس گزینش اوقات فراغت پویا بوده و بر تجربیات زندگی فرد و منش او، یعنی علایق و ارزش‌ها و برداشت از فراغت و شایستگی‌های فرهنگی مبتنی است، در جملات زیر خلاصه می‌شود:

افراد با توجه به تجربه‌های زمان زندگی خویش، خواست‌های ویژه و متفاوتی پیدا می‌کنند که بعدها به برداشت، سلیقه و علاقه مبدل می‌گردد. این خواست‌ها امکان نقل مکان دارد؛ یعنی در تمام شکل‌های فعالیت فراغت و مصرف‌گرایی خودنمایی می‌کند. افراد از نظر برداشتی که از فراغت و فعالیت‌های فراغتی دارند با همدیگر متفاوتند. سبک‌ها و فعالیت‌های گوناگون به انواع متفاوتی از شایستگی

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

فرهنگی نیاز دارد. گزینه‌های فراغت، از علایق و سلیقه‌ها ـ که وسیله‌ای برای تمایز و تشخص هستند ـ سرچشمه می‌گیرد.

گرین همچون وبلن و آدورنو نگاهی انتقادی به فراغت‌های مدرن دارد. او علاوه بر تحلیل نقش عوامل اقتصادی در گذران اوقات فراغت، بر تأثیر عوامل دیگر همچون جنسیت تأکید می‌کند. از نظر او مفهوم سرمایه‌داری پدرسالارانه، مشخصه‌ای مهم برای توضیح چگونگی شکل‌گیری و تحدید فرصت‌های تفریحی افراد است. گرین معتقد است برای تحلیل فراغت زنان، گذشته از ساختارهای سیاسی و فرهنگی باید به مناسبات خانوادگی آنها نیز توجه کرد؛ به ویژه مسائل مربوط به مراحل زندگی و نقش‌های چندگانه و متداخل زنان که نقش مهمی در فهم الگوهای فراغتی آنها دارد. از نظر وی، اوقات فراغت مانند آفتاب‌پرست با تغییر شرایط و جدیت رقبایش رنگ عوض می‌کند. نقش‌های جنسیتی یکی از این رقباست که گرین معتقد است نقش مهمی در مطالعات فراغت دارد. از محدودیت‌های آشکار فراغت زنان می‌توان به کمبود زمان، کمبود فضاها و امکانات فراغتی و در نتیجه محدودیت گزینه‌های فراغت اشاره کرد. اگرچه جنسیتی شدن حوزه‌ی اجتماعی بر تنوع فعالیت‌های تفریحی مؤثر بوده، حتی تفریحات درون منزل نیز با جنسیت در ارتباط است. زنان وقت کمتری برای اوقات فراغت دارند، در نتیجه در فعالیت‌های فراغتی کمتر شرکت می‌کنند و دامنه‌ی گزینه‌های فراغتی آنان محدودتر است. همچنین از آنان انتظار می‌رود بیشتر اوقات فراغت خود را در خانه بگذرانند. در هر سه عامل کلیدی مذکور، یعنی وقت، فعالیت و فضا، زنان وضعیت نامساعدی دارند؛ وقت زنان برای فراغت، فضاهای فیزیکی و اجتماعی که در آن می‌توانند به فعالیت بپردازند و در واقع گزینه‌های فراغتی آنان محدود است (Green and other, 1990: 136).

ویژگی‌های فراغت در عصر حاضر

در گذشته، فعالیت‌های فراغتی اغلب با تحرک بدنی همراه بود. امروزه سهم فعالیت‌هایی چون گوش‌دادن به رادیو، تماشای فیلم و تلویزیون، بازی‌های رایانه‌ای و نظایر آن در گذران اوقات فراغت افزایش یافته است. این نوع فعالیت‌ها باعث می‌شود افراد تحرک جسمی کمتری داشته باشند و بیشتر به فراغت‌های منفعلانه بپردازند. فراغت نباید تنها باعث سرگرمی و تفریح باشد، بلکه بایستی زمینه و پشتوانه‌ی رشد استعدادها، خلاقیت‌های فردی و مشارکت‌های اجتماعی را نیز فراهم کند. تغییراتی که در نحوه‌ی گذران اوقات فراغت به وجود آمده است و انتظاراتی که از آن می‌رود، سبب شده است که فراغت در عصر حاضر، ویژگی‌های خاص خود را داشته باشد (پورسلطان زرندی، ۱۳۸۹: ٤٥).

ژوفز دومازیه، جامعه شناس فرانسوی در کتاب به سوی یک تمدن، فراغت و اوقات فراغت را چنین تعریف می‌کند: «مجموعه فعالیت‌هایی که شخص پس از رهایی از تعهدات و تکالیف شغلی، خانوادگی و اجتماعی با میل و اشتیاق به آنها

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

می‌پردازد و غرضش استراحت، تفریح، توسعه‌ی دانش خود، به کمال‌رساندن شخصیت خویش یا ظاهرنمودن استعدادها، خلاقیت‌ها و بالأخره مشارکت آزادانه‌ی اجتماعی است (ذوالاکتاف، ۱۳۸۰).

دومازیه انواع فراغت را براساس نیازهای جسمی ـ روانی افراد در ۵ طبقه دسته‌بندی نموده که به شرح زیر است:

۱ـ فراغت جسمانی: نظیر ورزش‌های مختلف، قدم‌زدن، استراحت، دراز کشیدن، مسافرت و تعطیلات.

۲ـ فراغت هنری: نظیر بازدید از موزه‌ها و بناهای یادبود، شرکت در جشن‌های مختلف، نقاشی، نواختن موسیقی و رفتن به سینما، تئاتر و کنسرت.

۳ـ فراغت عملی: نظیر کاردستی، سفال‌سازی و باغبانی. این نوع فراغت به ویژه در میان افراد کم درآمد بیشتر ترجیح داده می‌شود و از آنجا که جنبه‌ی کاربردی دارد، در عین اینکه فراغتی دلپذیر است به نحوی با وظایف خانوادگی نیز مرتبط می‌باشد.

٤ـ فراغت فکری: این نوع فراغت عمدتاً در مطالعه تجلی می‌یابد و مطالعه‌ی روزنامه‌ها، مجلات و کتب مختلف را در بر می‌گیرد. گوش‌دادن به رادیو و تماشای تلویزیون نیز در این دسته قرار دارد.

۵ـ فراغت اجتماعی: این نوع فراغت در قالب انواع تفریح‌ها، دید و بازدیدها، گردهمایی دوستانه، دوره‌های مختلف خانوادگی و ... ظاهر می‌شود (ارفعی عین‌الدین، ۱۳۸۸: ۵۵ ـ ٥٤).

رجب‌زاده فعالیت‌های اوقات فراغت در ایران را به صورت زیر طبقه‌بندی کرده است:

۱ـ فعالیت فرهنگی: مفهوم خاص فعالیت فرهنگی مواردی همچون نشست‌های دوستانه‌ی فرهنگی؛ بازدید از موزه، نمایشگاه‌ها و گالری‌ها؛ رفتن به سینما، موزه، تئاتر و.... را در بر می‌گیرد. در این فعالیت‌ها فرد با امور فرهنگی آشنا می‌شود.

۲ـ فعالیت مذهبی: این فعالیت، گرایش انسان به امر مقدس و ماوراءالطبیعه است. فعالیت دینی یکی از انواع فعالیت‌های زمان فراغت را در بر می‌گیرد.

۳ـ فعالیت اجتماعی: گرایش به دیگران و اجتماع وجه دیگری از حیات انسانی است. برخی از فعالیت‌های اجتماعی عبارتند از: مشارکت داوطلبانه در امور خیریه و اجتماعی؛ و دید و بازدید با اقوام، خویشان، همسایگان، دوستان و آشنایان.

٤ـ فعالیت ورزشی: فعالیت ورزشی انرژی هدررفته در زمان کار را بازگردانده و ضامن سلامتی جسم و روان است. از سویی دیگر، باید آن را نوعی فعالیت دانست که در آن مجموعه‌ای از روابط و تعامل‌ها شکل می‌گیرد.

۵ ـ فعالیت تفریحی: مانند رفتن به پارک، سینما و مراکز تفریحی.

٦ ـ فعالیت هنری و دستی: سبب اساسی گرایش افراد به کارهای هنری و دستی، گستردگی این نوع کارها در مقوله‌های متنوع و ارزان بودن وسایل و ابزار آن می‌باشد. مهمترین فعالیت‌های مورد نظر در این بخش مشتمل بر قالی‌بافی، خیاطی،

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

قلاب‌بافی، ملیله‌دوزی، کاموا بافی و ... است (رجب زاده، ۱۳۸۱: ۸ ـ ۵).

در این تحقیق از دو مدل ارائه شده‌ی دومازیه و رجب‌زاده (۱۳۸۱)، برای سنجش نحوه‌ی گذران اوقات فراغت دانشجویان استفاده شده است.

پیشینه تحقیق

اخلاقی‌پور (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «بررسی نحوه‌ی گذران اوقات فراغت جوانان شهر بندرعباس»، به بررسی رابطه‌ی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتبط با نحوه گذران اوقات فراغت جوانان پرداخته است. روش تحقیق در این پژوهش، پیمایشی و جامعه‌ی آماری آن مشتمل بر جوانان ۲۹–۱۸ ساله‌ی ساکن شهر بندرعباس است. براساس نتایج حاصل از این تحقیق، تمام پنج متغیر مستقل که پایبندی مذهبی، تعلق به ارزش‌های اجتماعی، تعلق به ارزش‌های دوستانه، مشارکت اجتماعی و پایگاه اقتصادی- اجتماعی است، با انجام فعالیت‌های فرهنگی، استفاده از فناوری‌های نوین و فعالیت‌های اجتماعی رابطه‌ی مستقیم و معناداری دارد؛ بدین معنا که با افزایش سطح این پنج متغیر در بین پاسخگویان، این سه حوزه‌ی فعالیتی اوقات فراغت نیز در آنان بیشتر می‌شود.

موحد و دیگران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «مطالعه چگونگی گذران اوقات فراغت جوانان شهرستان بستک»، در پی سنجش میزان تأثیر متغیرهای جنسیت، محل سکونت، تحصیلات، درآمد خانواده، طبقه‌ی اجتماعی، تحصیلات والدین و میزان تقید مذهبی بر اوقات فراغت جوانان بود. روش تحقیق در این مطالعه، پیمایشی و جامعه‌ی آماری آن شامل ۳۰۶۳ نفر از جوانان ۲۹–۱۴ ساله‌ی شهرستان بستک است. حجم نمونه ۳۵۰ نفر بود که با استفاده از فرمول کوکران تعیین شدند. نتایج تحقیق نشان داد که متغیرهای جنس، محل سکونت، طبقه‌ی اجتماعی و تحصیلات والدین با میزان اوقات فراغت جوانان رابطه‌ی معنادار دارد. میان متغیرهای تحصیلات، درآمد خانواده و میزان تقید مذهبی با اوقات فراغت رابطه‌ی معناداری مشاهده نشد.

ادریسی و دیگران (۱۳۹۱)، پژوهشی تحت عنوان «سرمایه‌ی فرهنگی خانواده و ذائقه‌ی فراغتی دانشجویان با رویکرد نظری بوردیو» انجام داده‌اند. هدف از این پژوهش، شناسایی شیوه‌های گذران اوقات فراغت و رابطه‌ی آن با سرمایه‌ی فرهنگی خانواده‌های دانشجویان، گروه‌های مختلف جنسیتی و وضعیت تأهل می‌باشد. رویکرد مقاله از نوع توصیفی ـ مقایسه‌ای و روش تحقیق پیمایشی است. جامعه‌ی آماری، کلیه‌ی دانشجویان دانشگاه تهران را در سال ۸۹ در بر می‌گیرد. برای محاسبه‌ی حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده و تعداد ۴۰۰ نفر انتخاب شد. شیوه‌های گذران اوقات فراغت به پنج گروه تقسیم شد که عبارتند از: فکری، اجتماعی، تفریحی ـ سرگرمی، هنری ـ فرهنگی و جسمانی. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که اوقات فراغت دانشجویان بیشتر با فراغت‌های جسمانی و تفریحی ـ سرگرمی پر می‌شود؛ بدین صورت که فراغت‌های تفریحی ـ سرگرمی و اجتماعی در بین

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

دانشـجویان زن بیـش از مـردان، و فراغت تفریحی ـ سـرگرمی و جسـمانی در بین دانشـجویان متأهـل بیـش از مجردیـن اسـت. همچنیـن سـرمایه‌ی فرهنگـی در بین دانشـجویان علـوم پایه بیـش از علـوم انسـانی اسـت. سـرمایه‌ی فرهنگـی بـا انـواع فراغـت به جـز فراغت جسـمانی رابطـه‌ی معنـاداری دارد و میـزان شـدت ایـن رابطـه بـا انـواع فراغـت بـه ترتیـب؛ فراغـت اجتماعـی، هنـری ـ فرهنگـی، فکـری و تفریحـی ـ سـرگرمی را در بـر می‌گیـرد.

سـاروخانی و دیگـران (۱۳۹۰)، در پژوهشـی بـه «بررسـی رابطـه بیـن نحـوه‌ی گـذران اوقـات فراغـت و هویـت ملـی جوانـان شـهر تهـران» پرداخته‌انـد. چارچـوب نظـری ایـن پژوهـش، تئـوری کنـش متقابـل نمادیـن و نظریـه‌ی گیدنـز اسـت. جامعـه‌ی مـورد مطالعـه، کلیـه‌ی جوانـان ۱۵ تـا ۲۹ سـاله‌ی شـهر تهـران بودنـد کـه از آن میـان تعـداد ٤۰۷ نفـر بـه عنـوان نمونـه انتخـاب شـدند. در ایـن پژوهـش، از روش نمونـه گیـری خوشـه‌ای چنـد مرحلـه‌ای اسـتفاده شـد. سـپس اعتبـار و روایـی پرسشـنامه بررسـی و اطلاعـات لازم بـا روش پیمایشـی جمـع آوری و تجزیـه و تحلیـل شـد. در ادامـه، تعـداد هفـت فرضیـه مـورد بررسـی قـرار گرفـت کـه نتایـج حاصـل از آن بدیـن شـرح اسـت: فراغـت مجـازی، ورزشـی و ماهواره‌محـور در هویـت ملـی تأثیـری منفـی و معکـوس و فراغـت مذهبـی تأثیـر مثبـت و مسـتقیم داشـته اسـت. فراغـت فرهنگـی، فراغـت عامیانـه، تحصیـلات و سـن در هویـت ملـی تأثیـری نـدارد؛ حـال آنکـه جنسـیت، وضعیـت تأهـل، منطقـه‌ی سـکونت و شـغل در هویـت ملـی تأثیـر دارد. مجمـوع ایـن متغیرهـا ۵/۵۱ درصـد از تغییـرات هویـت ملـی جوانان را تبییـن می‌کنـد.

سـازمان جوانـان اسـتان هرمـزگان (۱۳۸۸)، بـه نظرسـنجی از جوانـان ۲٤ ـ ۱۵ سـاله‌ی ایـن اسـتان پرداخـت. ایـن نظرسـنجی بـا روش پیمایشـی، پیرامـون چگونگـی گـذران اوقات فراغـت در تابسـتان و رضایـت از برنامه‌هـای آن صـورت گرفـت. در ایـن پژوهـش تعـداد ۵۰۰ نفـر بـه عنـوان نمونـه انتخـاب شـدند و از طریـق پرسشـنامه بـه جمـع آوری اطلاعـات مـورد نیـاز پرداختـه شـد. نتایـج حاصـل از ایـن تحقیـق بـه شـرح ذیـل می‌باشـد: ۹۹ درصـد از پاسـخ گویـان، تماشـای تلویزیـون و مصاحبـت بـا افـراد خانـواده، فامیـل و دوسـتان را بهتریـن برنامه‌هـای اوقـات فراغـت خـود دانسـته‌اند کـه از ایـن میـان، تماشـای تلویزیـون بـه طـور متوسـط ۳۰٦ دقیقـه در روز را بـه خـود اختصـاص داده اسـت. عمده‌تریـن مانـع در اسـتفاده‌ی مطلـوب جوانـان از اوقـات فراغـت، نبـود امکانـات و پـس از آن حساسـیت‌های اجتماعـی و فرهنگـی اسـت. طبـق نظرسـنجی صـورت گرفتـه، ٤٦ درصـد از جوانـان از برنامه‌هـای اوقـات فراغـت خـود در تابسـتان احسـاس نارضایتـی کـرده و ٥٤ درصـد از آنـان راضـی بوده‌انـد. همچنیـن ۵۷ درصـد از جوانـان معتقدنـد کـه مسـئولین در برنامه‌ریـزی اوقـات فراغـت موفـق نبوده‌انـد. ٦۷ درصـد از ایـن جوانـان نیـز از نحـوه‌ی توزیـع امکانـات تفریحـی در سـطح اسـتان و میـزان دسترسـی بـه آن ناراضـی بوده‌انـد.

پژوهـش سـفیری ومدیـری (۱۳۹۰) نیـز بـا هـدف بررسـی عوامـل تأثیرگـذار بـر اوقـات فراغـت صـورت گرفـت. نتایـج تحقیـق حاکـی از آن اسـت کـه در میـان متغیرهـای بررسـی شـده بـه ترتیـب میـزان اثرگـذاری، درآمـد داشـتن، فرزند، سـن، طبقـه، تحصیلات، جنسـیت

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

و تأهـل بـه عنـوان عوامـل مؤثـر بـر میـزان اوقـات فراغـت تأییـد و رابطـه‌ی اشـتغال بـر آن رد شـده اسـت.

کاظمـی (۱۳۸۷) در پژوهشـی بـا عنـوان «بررسـی سـبک‌های زندگـی فراغتـی در بیـن دانشـجویان کشـور و عوامـل همبسـته بـا آنهـا»، بـه بررسـی الگوهـای فراغتـی دانشـجویان ایـران پرداختـه اسـت. یافته‌هـای پژوهـش ایـن مسـأله را بیـان می‌کنـد کـه از میـان سـبک‌های مختلـف گـذران اوقـات فراغـت، دانشـجویان بـه سـبک رسـانه‌محور بیشـتر از سـایر سـبک‌ها گرایـش دارنـد و محتـوای مصـرف رسـانه‌ای آنهـا نیـز بیشـتر سـرگرمی‌محور اسـت تـا آموزش‌محـور. از سـوی دیگـر، دانشـجویان نسـبت بـه سـبک‌های اجتمـاع محـور و سیاسـت‌محور تمایـل و علاقـه‌ی کمتـری دارنـد. همچنیـن سـبک‌های فراغتـی تفریـح محـور و ورزش محـور نیـز بـا اقبـال کمـی مواجـه اسـت و کمتریـن همبسـتگی را دانشـجویان بسـیار فـردی شـده، انفعالـی، خانگـی، رسـانه‌محور و اغلـب بـدون برنامـه بـه خـود اختصـاص داده‌انـد.

تیپـا (۱۳۸۸)، در تحقیقـی بـه «بررسـی پایـگاه اجتماعـی ـ اقتصـادی و چگونگـی گـذران اوقـات فراغـت در بیـن دانشـجویان جـوان» پرداخـت. نتایـج این پژوهـش حاکی از آن اسـت کـه بیـن پایـگاه اجتماعـی ـ اقتصـادی و انـواع فراغـت رابطـه وجود دارد. سـبک رسـانه‌محور نشـان می‌دهـد کـه اسـتفاده از رسـانه بـه تقویـت حـس اجتماع‌گریـزی و انزواطلبـی میـان دانشـجویان جـوان می‌انجامـد. بـه طـور کلـی سـیمای اوقـات فراغتـی دانشـجویان، سیاسـت‌زدایی شـده، متمایـل بـه سـرگرمی، در پـی لـذت و علاقمنـد بـه فعالیت‌هـای فراغتـی فـردی اسـت.

سـفیری و مدیـری (۱۳۸۷) در مقالـه‌ای، بـا شـیوه‌ی فراتحلیلـی بـه بررسـی تفاوت‌هـای جنسـیتی در اوقـات فراغـت می‌پردازنـد. نتایـج پژوهـش نشـان می‌دهـد کـه میـزان اوقـات فراغـت و نحـوه‌ی گـذران آن از جنسـیت تأثیـر می‌پذیـرد و ایـن امـر در نحـوه‌ی گـذران اوقـات فراغـت بـه شـدت محسـوس اسـت. همچنیـن میـزان اوقـات فراغـت مـردان بیشـتر از زنـان می‌باشـد. از سـوی دیگـر، اولویت‌هـای فراغتـی در مـردان و زنـان متفـاوت اسـت؛ بـه گونـه‌ای کـه در اوقـات فراغـت زنـان، بیشـتر فراغت‌هـای معطـوف بـه خانـواده و فراغت‌هـای هدفمنـد مشـاهده می‌شـود.

اسـلان و اسـلان (۲۰۱۲) در پژوهشـی بـا عنـوان «اوقـات فراغـت بـرای والدیـن تـرک چیسـت؟»، بـه ایـن نتیجـه رسـیده‌اند کـه گرچـه جامعـه‌ی ترکیـه دسـتخوش تغییرات سـریع اجتماعـی از سـنتی بـه مـدرن اسـت، هنـوز هـم می‌تـوان هنجارهـا و ارزش‌هـای سـنتی را در آن مشـاهده کـرد؛ حتـی در بیـن خانواده‌هـای شـهری. والدیـن تـرک اوقـات فراغـت خـود را بـا خانـواده سـپری می‌کننـد و بـه محافـل اجتماعـی و فعالیت‌هـای خانواده‌محـور توجـه زیـادی دارنـد.

برادلـی و انگلـس (۲۰۱۲) در مطالعـه‌ای تحـت عنـوان «ابعـاد اوقـات فراغـت در نوجوانان و تفاوت‌هـای جنسـیتی»، بـه بررسـی اوقـات فراغـت در میـان دختـران و پسـران می‌پردازنـد. بدیـن منظـور ۴۳۳ نوجـوان اسـترالیایی انتخـاب و ایـن مطالعـه بـه شـیوه‌ی پیمایـش انجـام

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

شـد. نتایـج ایـن تحقیـق نشـان می‌دهـد کـه پسـران بیشـترین زمـان فراغـت خـود را بـه بازی‌هـای کامپیوتـری، شـرکت در مسـابقات و فعالیت‌هـای فیزیکـی اختصـاص می‌دهنـد؛ در حالـی کـه دختـران بیشـتر زمـان فراغـت خـود را بـه صحبـت کـردن بـا دوسـتان، خریـد، مطالعـه و شـرکت در فعالیت‌هـای خلاقانـه همچـون موسـیقی، رقـص و هنـر می‌پردازنـد.

جـو بـای (۲۰۰۱) معتقـد اسـت کـه میـان تکنولـوژی و فراغـت رابطـه‌ای تاریخـی وجـود دارد، امـا اسـتفاده‌ی روزافـزون از اینترنـت و رسـانه‌های اجتماعـی، از جملـه بازی‌هـای کامپیوتـری سـبب شـده اسـت که شـیوه‌ی تجربـه‌ی فراغـت و فعالیت‌هـای فراغتـی دگرگون گـردد. وی بـر ایـن بـاور اسـت کـه اینترنـت و دیگـر رسـانه‌های نویـن، فضاهـای فراغتـی چندگانـه‌ای بـرای کاربـران فراهـم کرده‌انـد کـه فعالیت‌هـای بسـیاری در بـر می‌گیـرد. ایـن رسـانه‌ها بـه ویـژه اینترنـت سـبب شـده اسـت کـه تجربـه‌ی فراغـت از حالـت محلـی خارج شـود و وجـه‌ی جهانـی و بیـن المللـی یابـد. همچنیـن فضاهـای رسـانه‌ای و سـایبر می‌توانـد سـبب گسـترش تجربه‌هـای انحرافـی فراغـت گـردد؛ از جملـه شـرکت در اعمـال خرابکارانه و گرایـش بـه رفتارهـای پرخطـر جنسـی.

فرضیه‌های تحقیق

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان فعالیـت ورزشـی بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان تماشـای ماهـواره بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان اسـتفاده از اینترنـت بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان گـردش در کنـار سـواحل، خیابـان و مراکـز خریـد بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان رفتـن بـه کافی‌شـاپ یـا سـفره‌خانه‌های سـنتی بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

ـ بـه نظـر می‌رسـد میـزان شـرکت در دعـا و مراسـم مذهبـی بـر حسـب جنسـیت، وضعیـت تأهـل، سـن و درآمـد متفـاوت اسـت.

روش تحقیق

روش تحقیـق در ایـن مقالـه کمـی و تکنیـک آن از نـوع پیمایشـی اسـت کـه یکـی از شـیوه‌های رایـج در تحقیقـات کمـی بـه شـمار مـی‌رود. جامعـه‌ی آمـاری ایـن تحقیـق، تمامـی دانشـجویان دانشـگاه آزاد اسـلامی واحـد بندرعبـاس اسـت کـه در سـال تحصیلـی ۹۴-۹۳ در ایـن دانشـگاه مشـغول بـه تحصیـل هسـتند و تعـداد آنـان ۱۴۰۰۸ نفـر می‌باشـد. در تحقیـق حاضـر، حجـم نمونـه از طریـق فرمـول کوکـران بـه دسـت آمـد کـه با محاسـبه‌ی خطـای ۵ درصـد تعـداد ۴۰۰ مـورد اسـت. نمونـه‌ی مـورد مطالعـه بـا روش نمونه‌گیـری طبقـه‌ای (از نـوع متناسـب) و بـه صـورت تصادفـی انتخـاب می‌شـود. روش گـردآوری

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

داده‌ها کتابخانه‌ای و برای تدوین سابقه و پیشینه‌ی تحقیق، گردآوری داده‌ها به صورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه صورت گرفته است. ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق، پرسشنامه و مصاحبه می‌باشد و برای روایی تحقیق از اعتبار صوری (تأیید اساتید جامعه شناسی) استفاده شده است؛ بدین ترتیب که در مرحله‌ی تدوین پرسشنامه با استفاده از نظریات اساتید مجرب و متخصص، اعتبار صوری پرسشنامه فراهم می‌گردد. با توجه به نوع گویه‌ها و اولویت‌بندی سؤالات اوقات فراغت، برای پایایی تحقیق نیازی به محاسبه‌ی ضریب آلفای کرونباخ در پرسشنامه نیست. واحد تحلیل در این پژوهش، دانشجویان دانشگاه آزاد واحد بندرعباس و سطح تحلیل خرد می‌باشد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون من ویتنی و آزمون کروسکال والیس) با کمک نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

در این تحقیق، برای سنجش اوقات فراغت دانشجویان، از ترکیب تقسیم بندی‌های دومازیه و رجب‌زاده (۱۳۸۱) استفاده می‌شود و گذران اوقات فراغت در پنج طبقه تقسیم بندی می‌گردد که هر یک شامل فراغت‌های زیر می‌باشد:

۱ـ فراغت فکری: میزان انجام فعالیت درسی، گوش‌دادن به رادیو، مشارکت در کلاس زبان، کامپیوتر و ...؛ مطالعه‌ی کتاب، روزنامه و مجله؛ استفاده از اینترنت و رفتن به کتابخانه.

۲ـ فراغت فرهنگی ـ هنری: مشارکت در کلاس‌های هنری موسیقی، نقاشی، عکاسی و ...؛ گوش‌دادن به موسیقی و رفتن به سینما، تئاتر و موزه.

۳ـ فراغت اجتماعی: میزان چت کردن، شرکت در انجمن‌ها و تشکل‌های فرهنگی، صنفی و سیاسی؛ صحبت کردن با دوستان به صورت حضوری یا تلفنی؛ استفاده از فیس‌بوک، واتساپ، وایبر و صحبت‌کردن با اعضای خانواده؛ رفتن به اماکن ورزشی، کافی‌شاپ و اماکن مذهبی و ارسال و دریافت پیامک.

٤ـ فراغت سرگرمی ـ تفریحی: میزان تماشای روزانه‌ی تلویزیون یا فیلم با وی‌سی‌دی؛ رفتن به مراکز خرید، مهمانی، پارک و مراکز تفریحی در طول ماه.

۵ـ فراغت جسمانی: میزان استراحت و ورزش‌کردن.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

در این پژوهش ٤۸ درصد پاسخگویان مرد و ۵۲ درصد زن می‌باشد. میانگین و انحراف معیار سن پاسخگویان به ترتیب ۲۵/۳۹ و ٦/۰٤ سال است. براساس یافته‌های پژوهش، ۲۹ درصد پاسخگویان، متأهل و ۷۱ درصد مجرد هستند. از نظر مدرک تحصیلی، بیشتر پاسخگویان مدرک لیسانس (۷۹/۷ درصد)، ۲۰ درصد مدرک فوق لیسانس و ۰/۳ درصد مدرک دکترا داشتند. ۱۸/۷ درصد پاسخگویان در بخش دولتی، ۱۹/۳ درصد در بخش خصوصی، ٤۷/۱ درصد بیکار، ۸/۱ درصد خانه‌دار و ٦/۸ درصد در سایر بخش‌ها شاغل هستند. نتایج نشان داد که ۵۸/٤۵ درصد پاسخگویان فاقد درآمد

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

هستند؛ در حالی که پاسخگویان صاحب درآمد، بیشتر افرادی را تشکیل می‌دهد که درآمدی بین ٤٠١ تا ٨٠٠ هزار تومان دارند. از نظر میزان تحصیلات پدر، مدرک تحصیلی دیپلم با ٢٥/٣ درصد بیشترین فراوانی و از نظر تحصیلات مادر، مدرک تحصیلی ابتدایی با ٢٦/٨ درصد بیشترین فراوانی را دارد.

جدول شماره ١: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع ورزش

نوع ورزش و بازی	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
فوتبال	٧٥	٢٥/١	٨	٥/٢	٥	٦/٤	٨٨	١٦/٦
پیاده‌روی	٥١	١٧/١	٢٢	١٤/٣	١٤	١٧/٩	٨٧	١٦/٤
والیبال	٤٣	١٤/٤	٢٧	١٧/٥	٤	٥/١	٧٤	١٣/٩

از نظر اولویت‌بندی نوع ورزش با درنظرگرفتن جمع کل اولویت‌ها، فوتبال با فراوانی ٨٨ (١٦/٦ درصد)، پیاده‌روی با فراوانی ٨٧ (١٦/٤ درصد) و والیبال با فراوانی ٧٤ (١٣/٩ درصد) بیشترین میزان را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ٢: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع فیلم مشاهده‌شده در سینما

نوع فیلم‌ها	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کمدی	٨٣	٢٧/٩	١٤	١١/٥	١٧	١٩/١	١١٤	٢٢/٤
خانوادگی	٥٣	١٧/٨	٣٠	٢٤/٦	١٦	١٨/٠	٩٩	١٩/٤
اجتماعی	٤٢	١٤/١	٣٧	٣٠/٣	١٨	٢٠/٢	٩٧	١٩/١

از نظر اولویت‌بندی نوع فیلم مشاهده شده در سینما، فیلم کمدی با فراوانی ١١٤ (٢٢/٤ درصد)، فیلم خانوادگی با فراوانی ٩٩ (١٩/٤درصد) و فیلم اجتماعی با فراوانی ٩٧ (١٩/١ درصد) بیشترین میزان مشاهده را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ٣: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع برنامه‌های مشاهده‌شده در تلویزیون

نوع برنامه تلویزیون	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
فیلم و سریال	١٢٥	٤١/٨	٤٠	٢١/٤	١٨	١٤/١	١٨٣	٢٩/٨
اخبار	٨٨	٢٩/٤	١٤	٧/٥	١٨	١٤/١	١٢٠	١٩/٥
ورزشی	٣١	١٠/٤	٢٩	١٥/٥	١٩	١٤/٨	٧٩	١٢/٩

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

از نظر اولویت‌بندی نوع برنامه‌های مشاهده‌شده در تلویزیون، فیلم و سریال با فراوانی ۱۸۳ (۲۹/۸ درصد)، اخبار با فراوانی ۱۲۰ (۱۹/۵ درصد) و برنامه‌های ورزشی با فراوانی ۷۹ (۱۲/۹ درصد) بیشترین میزان مشاهده را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ٤: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع برنامه‌های مشاهده‌شده در ماهواره

نوع برنامه	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
فیلم	۹۰	۳۰/۲	۱۰	۱۱/۲	۹	۱۸/۰	۱۰۹	۲٤/۹
مستند	۱۷	۵/۷	۲۰	۲۲/۵	۱۲	۲٤/۰	٤۹	۱۱/۲
اخبار	۲۵	۸/٤	۱۵	۱٦/۹	٤	۸/۰	٤٤	۱۰/۱

از نظر اولویت‌بندی نوع برنامه‌های مشاهده‌شده در ماهواره، فیلم با فراوانی ۱۰۹ (۲٤/۹ درصد)، مستند با فراوانی ٤۹ (۱۱/۲ درصد) و اخبار با فراوانی ٤٤ (۱۰/۱ درصد) بیشترین میزان مشاهده را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ۵: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع مطالب مطالعه‌شده در روزنامه و مجله

نوع مطالب روزنامه و مجله	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
حوادث	**۷۰**	**۲۳/۷**	**۲٤**	**۱۳/۷**	**۲۲**	**۱۹/۰**	**۱۱٦**	**۳۹/۳**
اخبار داخلی	**۷٦**	**۲۵/۸**	**۱۱**	**٦/۳**	**۸**	**٦/۹**	**۹۵**	**۳۲/۲**
داستان	**۳٦**	**۱۲/۲**	**۲۷**	**۱۵/٤**	**۱۲**	**۱۰/۳**	**۷۵**	**۲۵/٤**

از نظر اولویت‌بندی نوع مطالب مطالعه‌شده در روزنامه و مجله، حوادث با فراوانی ۱۱٦ (۱۹/۸ درصد)، اخبار داخلی با فراوانی ۹۵ (۱٦/۲ درصد) و داستان با فراوانی ۷۵ (۱۲/۸ درصد) بیشترین میزان مطالعه را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ٦: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع کتب غیر درسی مطالعه‌شده

نوع کتاب‌ها	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
داستان و رمان	۱۰۸	۳٦/٦	۳٤	۲۵/۸	۹	۱۳/۰	۱۵۱	۳۰/٤
علمی	۸۳	۲۸/۰	۱۳	۹/۸	۱۲	۱۷/٤	۱۰۸	۲۱/۷
شعر و ادبیات	۳۲	۱۰/۸	۲۰	۱۵/۲	۲۱	۳۰/٤	۷۳	۱٤/۷

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

از نظـر اولویت‌بنـدی نـوع کتـب غیردرسـی مطالعه‌شـده، داسـتان و رمـان بـا فراوانـی ۱۵۱ (۳۰/۵ درصـد)، کتـب علمـی بـا فراوانـی ۱۰۶ (۲۱/٤ درصـد) و شـعر و ادبیـات بـا فراوانـی ۷۳ (۱٤/۷ درصـد) بیشـترین میـزان مطالعـه را بـه خـود اختصـاص داده اسـت.

جدول شماره ۷: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع استفاده از اینترنت

نوع کتاب‌ها	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جستجو در سایت‌های علمی	۱۰۱	۳۳/۹	۳۲	۱۵/۵	۸	۷/۵	۱٤۱	۲۳/۰
جستجو در سایت‌های خبری	۵۷	۱۹/۱	۵۰	۲٤/۲	۱۲	۱۱/۲	۱۱۹	۱۹/٤
چت‌کردن	۸٦	۲۸/۹	۲۲	۱۰/٦	۵	٤/۷	۱۱۳	۱۸/۵

از نظـر اولویت‌بنـدی نـوع اسـتفاده از اینترنـت، جسـتجو در سـایت‌های علمـی بـا فراوانی ۱٤۱ (۲۳/۰ درصـد)، جسـتجو در سـایت‌های خبـری بـا فراوانـی ۱۱۹ (۱۹/٤ درصـد) و چت‌کـردن بـا فراوانـی ۷۳ (۱۸/۵ درصـد) بیشـترین میـزان را بـه خـود اختصـاص داده اسـت.

جدول شماره ۸: توزیع پاسخگویان بر حسب اولویت‌بندی نوع شبکه‌های اجتماعی ـ ارتباطی تلفن همراه

نوع شبکه‌های اجتماعی ـ ارتباطی تلفن همراه	اولویت اول		اولویت دوم		اولویت سوم		کل	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
واتس‌آپ	۲۵۳	۸٤/٦	۱۲	٦/۹	۱۳	۱۵/۱	۲٦۵	٤۷/۳
اینستاگرام	٦	۲/۰	٦۲	۳۵/٤	۲٦	۳۰/۲	۹٤	۱٦/۸
لاین	۹	۳/۰	۳٤	۱۹/٤	–	–	۵٦	۱۰/۰

از نظـر اولویت‌بنـدی نـوع اسـتفاده از شـبکه‌های اجتماعـی ـ ارتباطـی تلفـن همـراه، واتـس‌آپ بـا فراوانـی ۲٦۵ (٤۷/۳ درصـد)، اینسـتاگرام بـا فراوانـی ۹٤ (۱٦/۸ درصـد) و لایـن بـا فراوانـی ۵٦ (۱۰/۰ درصـد) بیشـترین میـزان اسـتفاده را بـه خـود اختصـاص داده اسـت.

یافته‌های تحلیلی

بـرای سـنجش متغیرهـا از آزمـون «مـن ویتنـی» و «کروسـکال والیـس» اسـتفاده شـد کـه نتایـج آن بـه شـرح زیـر می‌باشـد:

فرضیـه‌ی اول: بـه نظـر می‌رسـد میـزان فعالیـت ورزشـی بـر حسـب جنسـیت، وضعیت تأهـل، سـن و درآمـد متفاوت اسـت.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

جدول شماره ۹: میزان فعالیت ورزشی بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد

متغیرها	گروه بندی	میانگین رتبه‌ها برای میزان فعالیت ورزشی	P–value
جنس	مرد	۱۳۵/٦۵	۰/۰۱٤
	زن	۱۱٦/۷۳	
مقطع تحصیلی	کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۳۲/۵۱	۰/۰۰۰
	کارشناسی	۹۸/۱٤	

داده‌های جدول شماره (۹) نشان می‌دهد بین متغیرهای جمعیت‌شناختی سن، وضعیت تأهل و درآمد با میزان فعالیت‌های ورزشی تفاوت معناداری وجود ندارد، اما مقایسه‌ی میانگین نمرات فعالیت ورزشی، بر حسب جنسیت و مقطع تحصیلی اختلاف معناداری را نشان می‌دهد؛ به طوری که میزان فعالیت ورزشی در پسران و دانشجویان مقطع ارشد و بالاتر، بیشتر از دختران و دانشجویان مقطع کارشناسی است.

فرضیه‌ی دوم: به نظر می‌رسد میزان تماشای ماهواره بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد متفاوت است.

جدول شماره (۱۰) میزان تماشای ماهواره بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد

متغیرها	گروه‌بندی	میانگین رتبه‌ها برای میزان تماشای ماهواره	P–value
جنسیت	۷۲/۸۹	مرد	۰/۰۱٤
	۸۸/۷٤	زن	

داده‌های جدول (۱۰) نشان می‌دهد بین متغیرهای جمعیت‌شناختی سن، وضعیت تأهل، درآمد و مقطع تحصیلی با میزان تماشای ماهواره تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات تماشای ماهواره بر حسب جنسیت، بیانگر اختلاف معنادار آماری است و نشان می‌دهد که زنان بیشتر از پسران به تماشای ماهواره می‌پردازند.

فرضیه‌ی سوم: به نظر می‌رسد میزان استفاده از اینترنت بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد متفاوت است.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

جدول شماره (۱۱) میزان استفاده از اینترنت بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد

متغیرها	گروه‌بندی	میانگین رتبه‌ها برای میزان استفاده از اینترنت	P-value
سن	۱۸-۲۲	۱۶۳/۰۳	۰/۰۰۰
	۲۳-۲۷	۱۵۲/۸۱	
	۲۸-۳۲	۱۱۷/۲۷	
	۳۳-۳۷	۹۴/۸۳	
	۳۸-۴۲	۱۱۳/۵۰	
	۴۳ و بالاتر	۸۹/۰۰	
مقطع تحصیلی	کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۵۳/۹۸	۰/۰۰۱
	کارشناسی	۱۵۳/۵۴	

داده‌های جدول (۱۱) نشان می‌دهد، بین متغیرهای جمعیت‌شناختی وضعیت تأهل، جنس، درآمد با میزان استفاده از اینترنت تفاوت معناداری وجود ندارد، اما مقایسه‌ی میانگین نمرات میزان استفاده از اینترنت بر حسب سن و مقطع تحصیلی اختلاف معناداری را نشان داده است؛ به طوری که میزان استفاده از اینترنت در گروه سنی ۲۲–۱۸ سال و دانشجویان مقطع ارشد و بالاتر، بیشتر از سایر گروه‌های سنی و دانشجویان مقطع کارشناسی می‌باشد.

فرضیه‌ی چهارم: به نظر می‌رسد میزان گردش در کنار سواحل، خیابان و مراکز خرید بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد متفاوت است.

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد، بین متغیرهای جمعیت‌شناختی سن، وضعیت تأهل، درآمد و جنسیت با میزان گردش در ساحل و مراکز خرید تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات میزان گردش در ساحل و مراکز خرید بر حسب مقطع تحصیلی، بیانگر اختلاف معنادار آماری است و نشان می‌دهد دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر از دانشجویان کارشناسی ارشد و بالاتر به این نوع گردش می‌پردازند.

فرضیه‌ی پنجم: به نظر می‌رسد میزان رفتن به کافی‌شاپ یا سفره‌خانه‌های سنتی بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد متفاوت است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای جمعیت‌شناختی سن، وضعیت تأهل، درآمد، جنسیت و مقطع تحصیلی با میزان رفتن به قهوه‌خانه و کافی‌شاپ تفاوت معناداری وجود ندارد.

فرضیه‌ی ششم: به نظر می‌رسد میزان شرکت در دعا و مراسم مذهبی بر حسب جنسیت، وضعیت تأهل، سن و درآمد متفاوت است.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای جمعیت‌شناختی سن، وضعیت

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

تأهل، درآمد و جنسیت با میزان شرکت در دعا و مراسم مذهبی تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین میزان مشارکت در دعا و مراسم مذهبی بر حسب مقطع تحصیلی، بیانگر اختلاف معنادار آماری است و نشان می‌دهد که میزان شرکت در دعا و مراسم مذهبی در میان دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر از دانشجویان کارشناسی ارشد و بالاتر است.

نتیجه‌گیری و راهکارها

در جهان پر تنش امروز که انسان‌ها به دلیل مشغله‌ی فراوان همواره احساس خستگی می‌کنند، اهمیت اوقات فراغت بر همگان روشن است. اوقات فراغت می‌تواند تأثیر مثبتی بر زندگی افراد داشته باشد تا بتوانند از زندگی خود لذت ببرند؛ این تأثیر تنها به فرد منتهی نمی‌گردد، بلکه چون جامعه از افراد تشکیل می‌شود فراغت مناسب به برنامه‌ی کلان هر جامعه نیز کمک خواهد کرد (پوراسماعیل، ۱۳۸۵: ۱۸۳). نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد از میان فعالیت‌های ورزشی به ترتیب اولویت، فوتبال، پیاده‌روی و والیبال اول تا سوم آن فعالیت‌ها هستند؛ در حالی که دانشجویان، ژیمناستیک و تیراندازی را کمتر از سایر فعالیت‌های ورزشی انتخاب می‌کنند. مکانی که بیشتر دانشجویان برای فعالیت‌های ورزشی از آن استفاده می‌کنند؛ به ترتیب باشگاه، پارک و خانه است. از میان فیلم‌هایی که دانشجویان به تماشای آنها در سینما علاقه‌مند بودند به ترتیب؛ فیلم کمدی، خانوادگی و اجتماعی اولویت اول تا سوم انتخاب آنها می‌باشد. همچنین از میان برنامه‌های تلویزیونی، فیلم و سریال، اخبار و برنامه‌های ورزشی بیشترین میزان مشاهده را به خود اختصاص داده‌اند. در خصوص تماشای برنامه‌های ماهواره؛ به ترتیب فیلم و سریال، مستند و اخبار اولویت اول تا سوم انتخاب دانشجویان است. از میان برنامه‌های رادیویی؛ موسیقی، اخبار و طنز و نمایش بیشترین برنامه‌هایی است که دانشجویان به آن علاقه‌مند بودند و آن را انتخاب کردند. در مقابل، برنامه‌ی قرآن، معارف و سایر برنامه‌ها کمترین میزان انتخاب‌های آنها هستند. همچنین در زمینه‌ی مطالعه‌ی روزنامه و مجلات نشان می‌دهد که به ترتیب حوادث، اخبار داخلی و داستان؛ و در خصوص کتب علمی و غیر درسی داستان و رمان، کتب علمی و شعر و ادبیات بالاترین میزان انتخاب دانشجویان می‌باشد. از میان فعالیت‌های کامپیوتری، جستجوی اینترنت، فعالیت آموزشی و بازی و سرگرمی بیشترین نوع فعالیت دانشجویان را به خود اختصاص داده است. بیشترین صورت استفاده‌ی دانشجویان از اینترنت به ترتیب اولویت، جستجو در سایت‌های علمی، جستجو در سایت‌های خبری و چت‌کردن است. از میان نوع شبکه‌های اجتماعی ـ ارتباطی تلفن همراه به ترتیب واتس‌آپ، اینستاگرام و لاین بیشترین و تانگو و سایر برنامه‌ها کمترین نوع فعالیت را به خود اختصاص داده‌اند. از میان فعالیت نوع مکان مسافرت، به ترتیب مناطق خوش آب و هوا، محل سکونت اقوام و روستای محل تولد بیشترین گزینه‌ی انتخابی دانشجویان می‌باشد.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

نتایج فرضیه‌ها نشان می‌دهد که بین متغیر سن، وضعیت تأهل و درآمد با میزان فعالیت‌های ورزشی تفاوت معناداری وجود ندارد، اما مقایسه‌ی میانگین نمرات فعالیت ورزشی بر حسب جنسیت و مقطع تحصیلی، اختلاف معناداری را نشان داده است؛ به طوری که میزان فعالیت ورزشی در دانشجویان مرد مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر، بیشتر از دانشجویان زن مقطع کارشناسی می‌باشد. نتایج این فرضیه در خصوص متغیر جنسیت و مقطع تحصیلی، همسو با تحقیقات موحد (۱۳۹۲)، سفیری و مدیری (۱۳۹۰)، اشرف الکتابی (۱۳۷۹) و گارتون پرات (۱۹۹۱) می‌باشد؛ اما متغیر وضعیت تأهل، سن و درآمد برخلاف یافته‌های این محققان است.

به نظر می‌رسد به دلیل محدودیت‌ها و موانعی که در اغلب فضاهای شهری برای بانوان و از جمله دانشجویان خانم وجود دارد، همچنین نبود فضاها و امکانات مطلوب ورزشی سبب شده است که بیشتر فعالیت‌های فراغتی آنان به صورت غیر فعال و بعضاً در فضاهای بسته و رسانه‌محور صورت گیرد که آنان را در معرض آسیب‌های اجتماعی و جسمانی قرار می‌دهد؛ از این‌رو شایسته است که مسئولان دانشگاه به ضرورت افزایش فضاها و امکانات فراغتی کم هزینه و خاص، بیشتر توجه و برنامه‌ریزی نمایند. همچنین ایجاد تسهیلات و سالن‌های ورزشی مناسب در دانشگاه و خوابگاه دانشجویان، گام مؤثری در سوق‌دادن آنان به سوی فعالیت‌های فعالانه، ورزشی و توأم با تفریح خواهد بود. همچنین رفع نگرش‌های ناعادلانه‌ی جنسیتی و بهره‌مندی دختران و زنان از اوقات فراغتی فرح‌بخش و سازنده، آثار فردی و اجتماعی مهمی را در بردارد؛ و این امر تحقق نمی‌یابد مگر با کار فرهنگی وسیع در سطح خانواده و سایر نهادهای اجتماعی.

بین متغیر سن، وضعیت تأهل، درآمد و مقطع تحصیلی با میزان تماشای ماهواره تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات تماشای ماهواره بر حسب جنسیت، بیانگر اختلاف معنادار آماری است؛ به طوری که میزان تماشای ماهواره در بین دانشجویان زن نسبت به دانشجویان مرد بیشتر است. نتایج این فرضیه‌ها به غیر از متغیر جنسیت، برخلاف یافته‌های محققان دیگر مانند سفیری و مدیری (۱۳۸۷)، معتمدی مهر و واقف کودهی (۱۳۸۸)، فیتز جرالد (۱۹۹۵) و اشرف الکتابی (۱۳۷۹) است. در دهه‌های اخیر علی رغم دگرگونی‌های فرهنگی و اجتماعی مانند اشتغال زنان، افزایش تحصیلات و ورود به عرصه عمومی که تغییراتی در سبک زندگی و متعاقباً سبک فراغتی آنها به وجود آورده است، اما به نظر می‌رسد موقعیت ساختاری زنان در خانواده از یک طرف و فقدان امکانات و فضاهای مطلوب برای گذران اوقات فراغت از سوی دیگر، امکان داشتن فراغت فعالانه و بیرون از خانه را برای آنها با محدودیت‌هایی روبرو می‌سازد. بیشتر اوقات فراغت زنان و دختران از جمله دانشجویان زن، با خانواده و مسئولیت‌های خانوادگی آنها گره خورده است و آنها کمتر می‌توانند برای خود برنامه‌ریزی خاصی داشته باشند. این مسأله تا حدودی زنان را به الگوهای فراغت درون منزل هدایت کرده است. بین متغیر وضعیت تأهل،

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

جنس و درآمد با میزان استفاده از اینترنت تفاوت معناداری وجود ندارد، اما مقایسه‌ی میانگین نمرات استفاده از اینترنت بر حسب سن و مقطع تحصیلی، اختلاف معناداری را نشان داده است؛ به طوری که میزان استفاده از اینترنت در گروه سنی ۲۲-۱۸ ساله و دانشجویان مقطع ارشد و بالاتر بیشتر از سایر گروه‌های سنی و دانشجویان مقطع کارشناسی می‌باشد. نتایج این فرضیه‌ها به غیر از متغیر سن و مقطع تحصیلی، برخلاف یافته‌های محققان دیگر مانند ابراهیمی (۱۳۹۰) و اخلاقی‌پور (۱۳۹۲) است. در ایران پژوهش‌های زیادی رابطه‌ی طبقه‌ی اجتماعی و میزان و نحوه گذران اوقات فراغت را اثبات کرده‌اند؛ به گونه‌ای که طبقات بالا اوقات فراغت خود را به گونه‌ای متفاوت از طبقات پایین سپری می‌کنند. طبقات بالا اغلب شیوه‌های غیر فعال مانند تماشای تلویزیون و استفاده از اینترنت و طبقات پایین شیوه‌های فعال و جمعی مانند دیدار اقوام و دوستان یا بازی و ورزش را به عنوان تفریح بر می‌گزینند (سفیری و مدیری ۱۳۹۰). تحصیلات تاحدی نیز می‌تواند بر نوع فراغت انتخاب شده تأثیرگذارد.

نتایج آزمون نشان می‌دهد بین متغیر سن، وضعیت تأهل، درآمد و جنسیت با میزان گردش در ساحل و مراکز خرید تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات گردش در ساحل و مراکز خرید بر حسب مقطع تحصیلی، بیانگر اختلاف معنادار آماری است و نشان می‌دهد که دانشجویان مقطع کارشناسی برای گردش بیشتر سواحل، خیابان و مراکز خرید را برمی‌گزینند. نتایج این فرضیه‌ها به غیر از متغیر مقطع تحصیلی، برخلاف یافته‌های محققان دیگر مانند موحد و دیگران (۱۳۹۲) و ادریسی و دیگران (۱۳۹۱) می‌باشد. بین متغیر سن، وضعیت تأهل، درآمد، جنسیت و مقطع تحصیلی با میزان رفتن به سفره خانه‌های سنتی و کافی شاپ تفاوت معناداری وجود ندارد. نتایج این فرضیه‌ها برخلاف یافته‌های محققان دیگر مانند موحد و دیگران (۱۳۹۲)، برادلی و انگلس (۲۰۱۲) و اشرف‌الکتابی (۱۳۷۹) است. بین متغیر سن، وضعیت تأهل، درآمد و جنسیت با میزان شرکت در دعا و مراسم مذهبی تفاوت معناداری وجود ندارد، ولی مقایسه‌ی میانگین نمرات شرکت در دعا و مراسم مذهبی بر حسب مقطع تحصیلی، بیانگر اختلاف معنادار آماری است و نشان می‌دهد که دانشجویان مقطع کارشناسی بیشتر در دعا و مراسم مذهبی شرکت می‌کنند. نتایج این فرضیه‌ها به غیر از متغیر مقطع تحصیلی، برخلاف یافته‌های محققان دیگر مانند اخلاقی پور (۱۳۹۲) و نتایج تحقیق سفیری و مدیری (۱۳۹۰) است.

درباره‌ی گرایش‌های دینی و ارتباط آنها با الگوی فراغتی مدرن، باید توجه داشت که ارزش‌ها و بالاخص ارزش‌های دینی و مهم‌تر از آن، تحول ارزشی جامعه در ایجاد سبک‌های زندگی و الگوی فراغتی نقش بسیار زیادی دارد. برای درک سبک زندگی فرد، شناخت ساختار ارزش‌های فردی ـ دینی از اصلی‌ترین عناصر می باشد. از آنجا که جامعه‌ی ما، جامعه‌ای درحال گذار از سنت به مدرنیته است و مدرنیته اغلب در برابر سنت قرار می‌گیرد؛ بنابراین ما شاهد گذار از فرهنگ مذهبی هستیم. این تحول ارزشی هم می‌تواند الگوهای فراغتی جدیدی ایجاد کند و هم تغییر در

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

اصـول فراغتـی موجـود، و بـه اعتقـاد بوردیـو می‌توانـد سـبب برهـم خـوردن سلسـله مراتب ذائقه‌هـا در جامعـه گـردد. بررسـی و مقایسـه‌ی انـواع گـذران اوقـات فراغـت، نشـان می‌دهـد کـه بیشـترین میـزان اوقـات فراغـت دانشـجویان بـه اسـتفاده از اینترنـت، کامپیوتر و تماشـای ماهـواره اختصـاص دارد و کمتریـن فعالیـت، شـرکت در مراسـم مذهبـی و دعـا و فعالیت‌های ورزشـی اسـت. بـه نظـر می‌رسـد بـه دلیـل رشـد سـریع تکنولـوژی، فنـاوری اطلاعـات و ابزارهـای جانبـی آن، سـبک گـذران اوقـات فراغـت دانشـجویان تغییـر یافتـه اسـت.

نتایـج ایـن تحقیـق نشـان می‌دهـد کـه در سـبک جدیـد فراغتـی، از میـزان تحـرک مکانی و جسـمی دانشـجویان بـه شـدت کاسـته شـده و در عـوض دانشـجویان در معـرض انـواع اطلاعـات و پیام‌هـا قـرار گرفته‌انـد. ایـن امـر ضمـن اینکـه می‌توانـد از یـک طـرف فرصـت بـه حسـاب آیـد از سـوی دیگـر، چـه در سـطح فـردی و چـه در سـطح اجتماعـی می‌توانـد آسـیب‌های متعـددی را بـه همـراه داشـته باشـد. بـه طـور کلـی یافته‌هـای پژوهـش حاضـر نشـان می‌دهـد کـه فعالیت‌هـای فراغتـی دانشـجویان در جهـت رشـد آنهـا نیسـت و بیشـتر فعالیت‌هـا از نـوع غیـر فعـال اسـت. بـه هـر حـال زنگ‌هـای خطـر، بیشـتر در مکانـی بـه صـدا در می‌آیـد کـه بـا دانشـجویان بـه عنـوان آینده‌سـازان کشـور سـر و کار دارد. هدایـت و مدیریـت فعالیت‌هـای فراغتـی دانشـجویان در ساخته‌شـدن آنـان تأثیـر بسـزا دارد.

راهکارها

ـ ارائـه‌ی برنامه‌هـا و راه‌حل‌هایـی بـرای افزایـش فعالیت‌هـای ورزشـی در بیـن دانشـجویان تـا بتـوان از آسـیب‌هایی جلوگیـری کـرد کـه ناشـی از پاییـن بـودن فعالیت‌هـای جسـمی اسـت.

ـ توسـعه‌ی مراکـز ورزشـی، تفریحـی و فرهنگـی دانشـگاه و تجهیـز امکانـات مختلـف و مناسـب بـرای گـذران اوقـات فراغـت دانشـجویان بـه صـورت مطلـوب.

ـ انجـام‌دادن پژوهش‌هایـی در بـاب سـبک‌های جدیـد فراغتـی دانشـجویان، بـا تأکیـد بـر آسیب‌شناسـی آن.

ـ انجـام‌دادن پژوهش‌هایـی در خصـوص اوقـات فراغـت دانشـجویان و سـایر اقشـار جامعـه، بـا تلفیقـی از روش‌هـای کمـی و کیفـی.

ـ بـا توجـه بـه اینکـه سـبک گـذران اوقـات فراغـت تابعـی از متغیرهـای مختلـف در سـطوح متفـاوت اجتماعـی می‌باشـد، بـرای مشخص‌شـدن سـهم آن متغیرهـا، لازم اسـت مطالعـات مختلفـی در ایـن حـوزه صـورت پذیـرد.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

منابع و مآخذ

ابراهیمی، قربانعلی؛ رازقی، م؛ مسلمی پطرودی (۱۳۹۰)، «*اوقات فراغت و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن: مطالعه موردی افراد ١٤ تا ٦٤ ساله شهرستان جویبار*»، فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۲۲: ۹۸-۷۱.

اخلاقی‌پور، منصور (۱۳۹۲)، «*بررسی عوامل مؤثر بر نحوه گذران اوقات جوانان شهر بندرعباس*»، سازمان ورزش و جوانان استان هرمزگان، طرح پژوهشی.

ادریسی، افسانه؛ رحمانی خلیلی، احسان؛ حسینی امین، سیده نرگس (۱۳۹۱)، «*سرمایه فرهنگی خانواده و ذائقه فراغتی دانشجویان با رویکرد نظری بوردیو (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تهران)*»، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، شماره ۵: ۵۰-۲۷.

ارفعی عین‌الدین، رضا (۱۳۸۸)، «*بررسی رابطه‌ی نحوه گذران اوقات فراغت وسلامت اجتماعی*»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.

اشرف الکتابی، منوچهر (۱۳۷۹)، «*بررسی تغییرات نحوه گذران اوقات فراغت در خانواده‌های شهر تهران طی سه نسل*»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

پورسلطانی زرندی، حسین و غیبی‌زاده، آزاده (۱۳۸۹)، *اوقات فراغت، تهران: بامداد کتاب*.

تیبا، مجتبی (۱۳۸۸)، «*بررسی رابطه‌ی پایگاه اجتماعی ـ اقتصادی و چگونگی گذران اوقات فراغت در بین دانشجویان (جوان ۱۸ تا ۲۹ سال)*»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.

جنکینز، ریچارد (۱۳۸۵)، پی‌یر بوردیو، ترجمه لیلا جوهرافشانی و حسن چاوشیان، تهران: نی.

دومازدیه، ژوفر (۱۳۵۲)، «*زمان فراغت از دیدگاه تاریخی و جامعه‌شناسانه*»، ترجمه مجله آدینه، فرهنگ و زندگی، شماره ۱۲: ۲۳ - ۱۳.

رفعت‌جاه، مریم (۱۳۷۹)، «*فراغت و ارزش‌های فرهنگی*»، فصلنامه علمی پژوهشی تحقیقات فرهنگی، شماره ۱: ۱۹۰ - ۱۵۱.

رفعت‌جاه، مریم؛ رشوند، مرجان؛ شهیدی زندی، مریم (۱۳۸۹)، «*تبیین جامعه شناختی فعالیت‌های فراغتی دختران جوان ۱۸ـ۲۹*»، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۵۰ :۸۰-۲۹.

روجک (۱۳۸۸)، *نظریه اوقات فراغت (اصول و تجربه‌ها)*، ترجمه عباس مخبر، تهران: شهر .

ساروخانی، باقر (۱۳۸۰)، *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، چاپ ششم، تهران: نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

سازمان ملّی جوانان استان هرمزگان،(۱۳۸۸)، «*بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان، شهر بندرعباس*»، طرح پژوهشی.

سفیری، خدیجه و مدیری، فاطمه (۱۳۸۷)، «*تفاوت‌های جنسیتی در اوقات فراغت*»،

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

فصلنامه تحلیل اجتماعی نظم نابرابری، شماره ۵۹: ۱۷۰-۱۴۷.
سلگی، محمد، صادق‌پور، بهرام و همکاران (۱۳۸۲)، *بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان، پژوهش و تحقیق سازمان ملی جوانان*، تهران: اهل قلم.
کاظمی، عباس (۱۳۸۷)، *بررسی سبک‌های زندگی فراغتی در میان دانشجویان و عوامل همبسته با آن*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی.
کیویستو، پیتر (۱۳۸۰)، اندیشه‌های بنیادی در جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، چاپ دوم، تهران: نی.
معتمدی مهر، اکبر و واقف کودهی، مریم (۱۳۸۸)، «*مطالعه تطبیقی گذران اوقات فراغت جوانان شهر صومعه سرا*»، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی، شماره ۲۲۵: ۹-۲۱۱.
هیوود، لیس؛ فرانسیس، کیو؛ پیتر، براهام؛ جان، اسپنیک؛ جان، کاپنرهارست؛ یان، هنری (۱۳۸۰)، *اوقات فراغت*، ترجمه محمد احسائی، تهران: امید دانش.
Bradley, G .L & Inglis. B .C (2012). *Adolescent leisure dimensions, psychosocial adjustment, and gender effects*. Journal of Adolescence. Pp 1-10.
Bryce, Jo (2001). *The Technological Transformation of Leisure, Social Science Computer Review*, Vol. 19, No 7, pp: 7 – 16.
Green, E. & S. Hebron, & D. Woodward, 1990. *Women's Leisure, what leisure?*, London Macmillan.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]

Under the sociological study to evaluate the students' leisure activities. The University of Bandar Abbas

Hedayatollah Nik Khah
Marziyeh Nakouei Dargazi

Abstract

The population of the study, all students of Islamic Azad Universityin the academic year 94-93 Abbas that Tdadanan14008 people are studying arebased on the sample of 400 teachersas sample sdetermined andstratified sampling from among students were chosen. Measuring tool, a questionnaire wasmade which was used todetermine the validity of the validity. To analyze thedata, descriptive statistics and Mann - Whitney and Kruskal - Wallistests were used. The results showed thattheage, marital tatusandin come, with nosignificant difference in sports activities but compared scores according to gender andlevel of education, the exercises howed a significant difference between the variables with the watch there is no significant difference between mean scores of the satellite but watch satelliteby gender indicates the rate of female students to watchs a telliteissir. Comparing the average scores of the use of computers and the Internetin terms of educational level reflects the rate of use a mong studentsis agraduate of the Masters. The results suggest that under graduate students use the highest circulationon the beachand shopping centersthan any other grade levels as well. Betweend emographic variablessuch as age, marital status, income, gender and educational level with no significant differenceto the café and coffee shop. The finding sin terms of prayer and participation in religious ceremonies Nshangrakhtlaf statistical significance level of education and the rate of participation in the prayers and rituals are under graduate students.

Key Words: leisure, variables, students, educational level.

[Downloaded from rdch.ir on 2026-11-21]